

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

ΠΛΑΤΩΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ΤΟΜΟΣ Η'. - ΤΕΥΧ. Α' ΚΑΙ Β'.

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ ΚΑΙ ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ

Οὗτος ἔστι περὶ τοῦ τοῦ δευτέρου ἀριθμοῦ
βουλεύματα ἢ περὶ παιδείας καὶ αἰῶος καὶ
τῶν αὐτοῦ εἰκόνων. (Πλάτ. Θεάγης).

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Χ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ

1885

ἄλλως κεφάλαιον ὅπως ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς ἐξέθηκεν αὐτό, καὶ ὅπερ μετ' εὐλόγου ὑπερηφανίας πολλάκις ἐπέφερεν.

Ἐἴνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ὁ ἀείμνηστος Ν. Κοτζίᾱς ἐγκύπτων εἰς τὸ βάθος, δὲν προσεῖχεν εἰς τὴν καλλιτέπειαν καὶ τὸν ρέον, τὸ θέλγον τὸν ἀκροατὴν καὶ τὸν ἀναγνώστην, ἀλλὰ διὰ τοῦτο ὁ μέλλων νὰ κρίνη περὶ τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ, πρέπει νὰ ἐμβλέψῃ εἰς τὸ βάθος τῶν ιδεῶν καὶ εἰς τὸν εἰρμόν αὐτῶν. Ἐντεῦθεν δὲ θέλει δυνηθῆ νὰ κρίνη ἀσφαλῶς ὅποιον τι ἐστὶ καὶ ἔσται ἐν τῷ παρόντι καὶ τῷ μέλλοντι τὸ κρινόμενον ἔργον τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας καὶ ὅποιος ὁ φιλοσοφικὸς νοῦς τοῦ ἄρτι μεταστάντος ἀειμνήστου Ν. Κοτζίᾱ.

Ἐν Πειραιεῖ.

Η. Ν. Σ.

(AUG. BOECKH.)

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ ΒΟΙΚΧΙΟΣ

ἐπὶ τῇ ἑκατονταετηρίδι του.

Ἡ κλασικὴ φιλολογία δὲν ἔχει ὡς ἄλλαι ἐπιστῆμαι μέγα παρελθόν. Μετὰ τὴν ἀναγέννησιν ὁμοῦ τῶν γραμμῶν διὰ τῶν Ἰταλῶν φιλολόγων (Humanistes) δύναται καὶ ἡ φιλολογία νὰ ὑποδείξῃ ἄνδρας ἐποχὴν ἀφέντας μεταξὺ τοῦ λογίου κόσμου παντὸς ἔθνους. Πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ τῶν Ἰταλῶν, ὃν ἄριστα ἐκπροσωπεῖ ὁ Πετράρκας, συνέχεται ἡ περίοδος τῆς γαλλικῆς φιλολογίας, μεθ' ἣν ἔπεται ἡ τῶν Ὁλλανδῶν καὶ Ἀγγλων. Τελευταία δὲ ἐν τῷ εἰρηνικῷ τούτῳ τοῦ πνεύματος ἀγῶνι προῆλθεν ἡ Γερμανία, ἣτις ὁμοῦ ἐπεδόθη μετὰ τόσης ἐνεργείας, ὥστε εἰς τὴν γερμανικὴν ἐπιστήμην κατὰ μέγα μέρος ὀφείλεται ἡ ἀνύψωσις τοῦ κλάδου τούτου τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως εἰς ἐπιστήμην. Διότι πρὸ ἑκατὸν περίπου ἐτῶν πρῶτος ὁ Φριδερίκος Αὔγ. Βόλφιος εἰσήγαγε τὴν κλασικὴν φιλολογίαν ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἔταξε ταύτην ὡς ἰσόμοιρον ἀδελφὴν τῶν ἄλλων. Ἀλλὰ μετὰ τὸν

Βόλφιαν οὐδείς ἄλλος δύναται νὰ φέρῃ μεθ' ὑπερηφανείας τὸ ὄνομα τοῦ ἥρωος τῆς φιλολογίας, ὅσον ὁ Αὐγουστος Βοίχχιος, οὗ ἡ ἑκατονταετηρίς παρέχει ἡμῖν τὸ ἐνδόσιμον νὰ περιγραφῆσωμεν αὐτὸν διὰ βραχέων.

Ὀλίγοι πεπαιδευμένοι ἔσχον τοιαύτην τύχην, ὡς ἄνθρωποι καὶ πολῖται, ὀλίγοι ὡς ὁ Βοίχχιος ἐγνώρισαν νὰ συνενώσωσι μετὰ τῆς ἐπιστήμης τὸ ζῶν τῆς προόδου πνεῦμα, τὸν ἀδέκαστον νοῦν πρὸς τὴν ἀλήθειαν, τὸ θάρρος τῆς ἐνδομύχου πεποιθήσεως. Αἱ σπουδαί του καὶ αἱ ἐρευναί του ἐπὶ τῆς φιλολογίας περιωρίζοντο οὐ μόνον εἰς πολυτίμους ἐν ταῖς ἀρχαίαις γλώσσαις ἀνακαλύψεις, εἰς τὰς ἐκδόσεις τῶν κλασικῶν συγγραφέων, εἰς τὰς σοφάς του εἰσαγωγάς, ἀλλ' εἰσέδυσαν βαθέως ἐν τῷ πνεύματι τῆς ἀρχαιότητος, ἐν τῷ ἐσωτερικῷ βίῳ μακροῦ παρελθόντος. Ἐν τούτῳ ἀνεζήτει καὶ εὑρίσκει τοὺς λαμπροὺς θησαυροὺς διὰ τὸ παρὸν, ὁμιλοῦντας μάρτυρας καὶ μαρτυρίας, ἔξοχα παραδείγματα, ἀξιοπαρατηρήτους θεσμούς, τοὺς θεμελιώδεις ὅρους πρὸς τὴν ἐπίδοσιν καὶ τὴν εὐημερίαν τῶν πολιτειῶν καὶ τῶν ἔθνων πάντων τῶν χρόνων.

Πᾶν ὅ,τι εὑρίσκειν ἐνταῦθα δὲν ἔκρυπτε φοβούμενος τοὺς ἰσχυροὺς, οὔτε ἐξ ἀνθρωπίνης τινὸς ἀδυναμίας ἐκάλυπτε ταῦτα ἀπὸ βλέμματα ἀσεβῆ, ἀλλ' ἐδείκνυεν εἰς πάντα τὸν κόσμον ἐνώπιον παντὸς ἔθνους τὴν ἐκ τῶν ἐρειπίων τῶν αἰώνων ἐκχωσθεῖσαν καὶ μετὰ μεγίστης δυσκολίας ἐκ τοῦ εὐρῶτος καὶ ρύπου καθαρισθεῖσαν εἰκόνα μιᾶς διὰ τῆς ἐλευθερίας ἀνθούσης, μιᾶς γνησίας καὶ ἀληθοῦς δημοκρατίας. Ἐν τῇ πολιτ. Οἰκονομίᾳ τῶν Ἀθηναίων, τῷ ἀθανάτῳ τούτῳ συγγράμματί του, ἄγει ἡμᾶς ἐν τῇ συνελεύσει τοῦ λαοῦ, εἰς ἣν πᾶς πολίτης εἶχεν ἐλευθέραν εἴσοδον, ἐν ταῖς βουλαῖς τῶν πολιτειῶν, ὧν ἡ εὐγλωττία πληροῖ ἡμᾶς θαυμασμοῦ, ἐν τοῖς δικαστηρίοις, ἔνθα σύμπας ὁ λαὸς λαμβάνει μέρος καὶ δίδουσιν εὐθύνας οἱ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι καὶ στρατηγοὶ, ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ἔνθα γέροντες καὶ νέοι, οἱ ἐπισημότατοι καὶ οἱ ἐλάχιστοι εἶνε πρῦθυμοι νὰ πολεμήσωσι καὶ ἀποθάνωσιν ὑπὲρ πατρίδος. Μετ' ἀξιοθαυμάστου ὀξυνοίας ἀνακαλύπτει τὰς πηγὰς τῆς ἐθνικῆς εὐδαιμονίας τῶν Ἀθηναίων καὶ παρέχει ἡμῖν καταφανῆ εἰκόνα τοῦ

ἐμπορίου καὶ τῆς διανομῆς τῶν φόρων ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ταύτῃ δημοκρατίᾳ, ἥτις εἰς πολλὰς περιστάσεις καὶ σήμερον ἔτι πρόκειται ἡμῖν ὡς ὑπόδειγμα.

Ἄλλ' ὅμως ἡ ἐσωτερικὴ ἐπαφὴ τῆς ἀρχαιότητος δὲν ἀπεξένωσε τὸν Βοίχχιον τῶν παρόντων χρόνων, ἀλλὰ παρέσχεν αὐτῷ τὰς πολιτικὰς ἀρετὰς καὶ τὰς ἀνθρωπίνους θεωρίας διὰ τὸ παρὸν, καὶ κατέστησεν αὐτὸν πολίτην δύο κόσμων, ὥστε τὸ μὲν πνεῦμα αὐτοῦ διέτριβεν ἐν τοῖς ὠραίοις πεδίοις τῆς Ἑλλάδος, ἡ δὲ καρδία του ἐν τῷ μέσῳ τῶν πατριωτῶν του, ζωηροτάτη οὔσα κοινωνὸς τῶν ἀγώνων καὶ πόθων του.

Ὡς τὰ ἔξοχα αὐτοῦ πρότυπα οὕτω καὶ αὐτὸς ἦτο πρὸ παντὸς ἀνθρώπου καὶ πολίτης τῆς πόλεώς του καὶ τοῦ ἔθνους του, ἐξασκῶν πᾶν καθήκον, καὶ δὲν ἐνόμιζεν ἑαυτὸν ἐξοχόν τι καὶ διακεκριμένον, ὥστε ὑπὸ τοῦ ὄγκου τῆς παιδείας ὠθούμενος νὰ τεθῆ ὑπεράνω τῶν μερίδων καὶ νὰ ἀποκλεισθῆ τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἀπαιτήσεών του, ἀλλὰ διδάσκαλος ὢν τοῦ λόγου, ἐχρήσατο ὡς καθηγητῆς τῇ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ θέσει του εἰς τὸ νὰ ἐκφράσῃ ἄνευ δειλίας καὶ ἀφόβως τὴν γνώμην του, καὶ νὰ θέσῃ ἐνώπιον παντὸς ἐν τῇ πλάστιγγι τὰς σπουδαίας του ὁμιλίας χάριν τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐπιστήμης καὶ ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν ἐζητεῖτο ἡ ἀνατροπὴ τῆς.

Τοιοῦτος ἦτο ὁ ἀνὴρ, δι' ὃν ἄλλοτε μὲν ἐτέλει λαμπρὰν πανηγυριν ἢ πόλιν τοῦ Βερολίνου ἐπὶ τῇ πεντηκονταετηρίδι τῆς διδασκαλίας του, νῦν δὲ σύμπας ὁ λόγιος κόσμος τελεῖ τὴν ἑκατονταετηρίδα τῶν γενεθλίων του. Ὁ Βοίχχιος δὲν ἦτο μόνον μέγας ὡς πεπαιδευμένος, ἀλλὰ καὶ ὡς πολιτικός· διὰ τοῦτο καὶ ὁ θάνατός ἐλύπησεν οὐ μόνον τὸ πανεπιστήμιον καὶ τὸν πεπαιδευμένον κόσμον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔθνος του, οὐ μόνον τὸ Βερολῖνον, ἀλλὰ καὶ σύμπασαν τὴν Γερμανίαν· διὰ τοῦτο ἡ ἱστορία τοῦ βίου του καὶ τῆς πνευματικῆς του ἀναπτύξεως εἶνε ἐνδιαφέρουσα εἰς πάντα πεπολιτισμένον.

Ὁ Αὔγουστος Βοίχχιος ἐγεννήθη τῇ 24 Νοεμβρίου 1785 ἐν Καλσρούῃ, ἀπὸ τοῦ ἐβδόμου ἔτους τῆς ἡλικίας του ἐπεσκέφθη

τὸ γυμνάσιον τῆς πατρίδος του (περίφημον τότε ἀπὸ τοῦ 1803—1806 ἐσπούδασεν ἐν Ἑλλάδι φιλολογίαν καὶ θεολογίαν σχῶν καθηγητὰς τὸν Βόλφιον καὶ Σλαιερμάχερον, τὴν δὲ θερινὴν ἑξαμηνίαν τοῦ 1806 εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἐν Βερολίῳ φροντιστήριον, οὗ διευθυντὴς ἦτο ὁ Gedike. Ἐνεκα τῶν πολεμικῶν ταραχῶν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ τὸ θέρος τοῦ 1807 ἐγένετο ὑφηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Αἰδελβέργης, ἔνθα κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος διωρίσθη ἑκτακτος καὶ μετὰ δύο ἔτη τακτικὸς καθηγητὴς (1809).

Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἡ πρωσικὴ κυβέρνησις μετὰ τὰς μεγάλας συμφορὰς τὰς ἐπελθούσας μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Γένης, διέγνω ὅτι μόνον καὶ ὀρθὸν μέσον πρὸς σωτηρίαν καὶ ἀνόρθωσιν τῆς καταρρεούσης πολιτείας ἔπρεπε νὰ ζητηθῇ ἐν τῇ μορφώσει τοῦ λαοῦ καὶ ἐν τῇ καλλιέργειᾳ τῆς ἐπιστήμης· ἐν τῷ μέσῳ λοιπὸν τῆς ἐσχάτης ἀνάγκης, ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἀπορίᾳ οἱ μεγάλοι κυβερνηταὶ καὶ ὀδηγοὶ πρὸ πάντων δὲ ὁ Γουλιέλμος Οὐμβόλδος συνέλαβον τὸ τολμηρὸν σχέδιον νὰ θεμελιώσωσι τὸ ἐν Βερολίῳ πανεπιστήμιον ὡς τὸ φυτώριον τοῦ πνεύματος, ὡς τὸ κέντρον τὸ ἐκπέμπον τὰς φωτεινὰς ἐκείνας ἰδέας, αἵτινες ἀνέλαβον τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ δεσποτισμοῦ, ἐνίσχουν τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν καὶ ἐσφυρηλάτουν τὰ ἀφανῆ ὄπλα πρὸς ἐλευθέρωσιν τῆς καταπιεζομένης πατρίδος. Ἄνδρες ὡς ὁ Φίχτιος καὶ ὁ Σλαιερμάχερος προσεκλήθησαν καὶ παρέσχον εἰς τὴν ἐπιστήμην διὰ τῶν ἐνθουσιωδῶν αὐτῶν διδασκαλιῶν καὶ συγγραμμάτων τὴν ἀθάνατον δόξαν, ὅτι ἐνέβαλον νέαν ζωὴν καὶ ἐπήνεγκον τὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἔθνους. Πρὸς τοιοῦτους νόας συνετάχθη καὶ ὁ Βοίχχιος, ὅτε κατὰ τὸ 1881 προσεκλήθη εἰς Βερολίνον ἵνα μετάσχῃ τοῦ μεγάλου καὶ ἱεροῦ ἔργου.

Ναί, δὲν ἐνήργει μὲν φανερὰ καὶ ἀπ' εὐθείας, ὡς οἱ συνέταιροί του, διὰ τῶν ὁμιλιῶν του, ἀλλ' ὅμως καὶ ἡ ἡσυχὸς ἐνέργειά του, δὲν ἦτο ὀλιγώτερον ἀποτελεσματικὴ καὶ σπουδαία διὰ τὴν νέαν πατρίδα. Τὸ σοφὸν του σύγγραμμα περὶ τῶν μέτρων τοῦ Πινδάρου ἔφερε τιμὴν οὐ μόνον αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ τῷ πανεπιστημίῳ, αἱ δὲ

σπουδαῖαί του ἐν τῇ φιλολογικῇ σχολῇ παραδόσεις, ἐν αἷς εἰς τοὺς νέους ἀκροατάς του οὕτω παρίστα τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν σημασίαν τῆς ἀρχαιότητος, ὥστε εἰς μὲν τὰς ψυχὰς των ἐνέβαλε τὰς ὑψηλοτέρας ιδέας, εἰς δὲ τὴν καρδίαν των τὰ ἱερώτερα αἰσθήματα, ἐπέδρασαν τὰ μέγιστα ἐπὶ τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν του. Ἡ φιλολογία κατὰ τὸν Βοίχχιον δὲν ἦτο ἡ σκυθρωπὸς φύλαξ πεπαλαιωμένων θησαυρῶν, κεκονιαμένων κυλίνδρων καὶ σαπρῶν περγαμηνῶν, ἀλλ' ἦτο ἡ θεὰ αἰωνίου νεότητος καὶ πνευματικῆς ἀναστάσεως. Οὐχὶ λοιπὸν ὡς τις ξηρὸς καὶ σχολαστικὸς ἀνατόμος ἢ γραμματικὸς, ἀλλὰ κατὰ ταύτην τὴν ἔννοιαν ἐδίδασκε τὴν φιλολογίαν ὡς διδάσκαλος καὶ ἐμόρφωσε τὸν δμίλον ἐκεῖνον τῶν ἐπισήμων αὐτοῦ μαθητῶν, ὧν μόνον τὰ ὀνόματα τοῦ Φιχτίου, Ἄλεξ. Οὐμβόλδου, Ὀδόλφ. Μιλλέρου καὶ τῶν ἀδελφῶν Ἐρνέστου καὶ Γεωργίου Κουρτίου ἀρκοῦσι νὰ δείξωσι τίς ὁ μέγας καθηγητής.

Μετὰ τίνος δὲ καθολικοῦ πνεύματος κατενόει ὁ Βοίχχιος τὴν ἐπιστήμην του, ἀπόδειξις εἶνε ὅτι ἐκ πασῶν τῶν τάξεων καὶ τῶν σχολῶν συνέρρειον πρὸς ἀκρόασιν τῶν μαθημάτων τοῦ διασήμεου καθηγητοῦ. Μαθηταὶ του δὲ ἦσαν νομικοὶ, ιστορικοὶ, φιλόσοφοι, αἰγυπτολόγοι, διάσημοι περιηγηταὶ καὶ συγγραφεῖς διαπρέποντες σήμερον ἐν τῷ ἐπιστημονικῷ κόσμῳ.

Κατὰ τὸ ἔτος 1817 ἐδημοσίευσεν ὁ Βοίχχιος τὰς βαθείας του μελέτας τὰς ἀφορώσας εἰς «τὴν πολιτικὴν τῶν Ἀθηναίων οικονομίαν,» ἀφοῦ πρότερον διὰ διαφόρων σπουδαίων καὶ σοφῶν πραγματειῶν διελεύκανε τὰ δυσκολώτατα προβλήματα τῆς ἐπιστήμης. Τὸ ἔργονεῦθός ἐν τῇ ἐμφανίσει του ἔλαβε τὴν καλλίστην ὑποδοχὴν ἐν τούτῳ δὲν θαυμάζει τις μόνον τὴν βαθεῖαν τοῦ ἀνδρός παιδείαν, τὴν βάσιμον ἔρευναν, τὸ πνεῦμα καὶ τὴν δξύννοιαν, δι' ἧς ἐκ τῆς συσσωρευμένης ὕλης ὡς καὶ ἐκ τοῦ ἀπείρου τῶν καθ' ἕκαστα πλήθους ἐξεϊκόνισε σύμπαντα τὸν βίον τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ τοὺς θεσμοὺς αὐτοῦ, ἀλλ' ἔτι πλέον τὸ διορατικὸν βλέμμα καὶ τὴν ἀληθῆ πολιτικὴν τοῦ συγγραφέως σύνεσιν ἐν ταῖς σπουδαιοτάταις ἀρχαῖς τῆς πολιτικῆς καὶ τῶν κοινωνικῶν σχέσεων. Οὐ μόνον πε-

παιδευμένοι, ἀλλὰ καὶ πολιτικοὶ, ὡς ὁ ὑπουργὸς τῶν οἰκονομικῶν τῆς Ἀγγλίας Γεώργιος Κράνβελ Λέβιστ, ἀνεγίνωσκον μετὰ μεγίστου ἐνδιαφέροντος τὸ ἔργον, καὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐν ξέναις γλώσσαις μετάφρασιν καὶ διάδοσίν του.

Ὁ Βοίχχιος ἐγένετο ὁ θεμελιωτὴς τῆς νεωτέρας ιστορικοφιλοσοφικῆς σχολῆς ἐν τῇ σημερινῇ φιλολογίᾳ, καὶ ὁ δημιουργὸς μιᾶς ἀγνώστου πρὸς αὐτὸν περὶ τῆς ἀρχαιότητος σπουδῆς. Ἡ μέχρι τοῦδε μόνον περὶ τὴν ἔρευναν τῶν γλωσσικῶν κανόνων περιορισμένη φιλολογία ἀπέκτησε δι' αὐτοῦ ὑψηλοτέραν σημασίαν, ἀφοῦ οὗτος ἀνεκάλυψε τὸ ιστορικὸν τῆς βαρύτητος κέντρον τοῦ Ἑλλ. κόσμου· διὰ τούτου ἀνεφάνησαν ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν λοιπῶν ἐπιστημῶν ὡς μέρη τῆς φιλολογίας, καὶ ἐνῶ τὴν μὲν ἱστορίαν τῆς φιλολογίας ἐθεώρει ὡς ἱστορίαν τοῦ ὕφους, τὴν δὲ γραμματικὴν ὡς ἱστορίαν τῆς γλώσσης, τὴν ἀξίαν ὅμως αὐτῆς ἀπέδιδεν ἰδίως εἰς τὴν ἐξεικόνισιν τῆς ἐθνικῆς ἐνεργείας, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτικοῦ βίου καὶ ταύτη συνεσχέτιζε τὴν κριτικὴν καὶ ἐρμηνευτικὴν ὡς ἀπαραίτητα βοηθητικὰ μέσα.

Τὸ αὐτὸ δὲ ιστορικὸν πνεῦμα τὸ ἐμψυχῶσαν αὐτὸν ἐν τῇ ἐρευνῇ τῆς ἀρχαιότητος ὤθησε τοῦτον εἰς τὸ νὰ λάβῃ ζωηρότατον μέρος ἐν τῇ πολιτικῇ καὶ πνευματικῇ ἀναπτύξει τῆς ἐποχῆς του. Ἐν εὐθέτῳ καιρῷ ὕψου φωνὴν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς πολιτικῆς προόδου καὶ οὐδέποτε ἐχρῆτο κακῶς τῇ θέσει του κολακεύων τὴν ἐξουσίαν. Ἄν δ' ἐπῆναι ποτὲ ἰσχύον τι πολιτικὸν σύστημα, ἔπραττε τοῦτο οὐχὶ σκοπίμως, ἀλλ' ἐξ ἐνδομύχου πεποιθήσεως καὶ ἐν πάσῃ εἰλικρινείᾳ. Μετὰ χαρᾶς μὲν ἐχαιρέτισε τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν τοῦ 1848, ἀλλὰ συνεπῶς ἐπολέμει καὶ τὴν ἄκρατον δημοκρατίαν. Πληρέστατα ἀνεγνώριζε τὴν νέαν τῆς ἐποχῆς εὐθυσίαν, τὴν τάσιν δηλ. πρὸς τὴν εὐημερίαν, καὶ ὑπερήσπιζε τὴν χρῆσιν τῶν χημικῶν καὶ φυσικῶν ἀνακαλύψεων πρὸς τὴν ἐπαύξησιν τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου, ἀλλὰ κατεδίδικαζεν ἐν τούτῳ τὸν ἐπίτασιν λαμβάνοντα ὕλισμόν, ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς αἰωνίας τῶν ἰδεῶν ἰσχύος, καὶ ὡς πρόβλημα τῆς ἐπιστήμης ἔταττε τὴν ἐξευ-

γένισιν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου καὶ τὴν διαφώτισιν τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος.

Οὕτως ἐνήργει ὁ Βοίχχιος ἔντε τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τῷ βίῳ ὡς πε-
 παιδευμένος καὶ πολίτης, ὑπὸ τοῦ κλασικοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ τῆς
 χριστιανικῆς ἀγάπης ἐμπορούμενος καὶ προσεέλκυσε διὰ τούτου
 τὸν θαυμασμὸν καὶ τὸ σέβας τοῦ κόσμου. Τὸ στήθος του ἐκό-
 σμουν τὰ παράσημα πάντων σχεδὸν τῶν τῆς Εὐρώπης ἡγε-
 μόνων, σύμπασαι δὲ αἱ ἐπιστημονικαὶ ἐταιρίαι ἠρίθμουν τοῦ-
 τον ἐν τοῖς μέλεσί των. Ἄλλ' οὐδὲν δίπλωμα ἐτίμα μᾶλλον ὁ
 γηραιὸς τῆς ἐπιστήμης ἀπόμαχος ἢ τὸ τοῦ ἐπιτίμου πολίτου τοῦ
 Βερολίνου, καὶ οὐδέποτε ἠσθάνθη μεγαλειτέραν χαρὰν ἢ ὅτε προ-
 σεκλήθη ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του ἵνα λάβῃ μέρος ἐν τῇ Βουλῇ
 τῆς Πρωσσίας, καίτοι ἀπεποιήθη λόγῳ ὑγείας. Ὀγδοήκοντα δύο
 ἐτῶν ἀσθενῆς καὶ κεκμηκὼς τὸ σῶμα διετήρει ζωηρότατον τὸ
 πνεῦμα, καὶ οὔτε ἐπαύσατο καλλιεργῶν μέχρι τέλους τὸν ἀγρὸν
 τῆς ἐπιστήμης του, ὥστε δικαίως ὑπὸ τὴν εἰκόνα του ἔγραφεν
 ἰδιοχείρως τὸ «γηράσκω δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος.»

Ὁ Βοίχχιος ἐν τῇ συναναστροφῇ ἀνέπτυσσε σπάνιον ἀνθρωπι-
 σμὸν καὶ εὐφροσύνην. Τὸ γῆρας δὲν κατέστησε τοῦτον ἀμβλύν,
 ἀλλὰ προσηνέστερον μόνον, καὶ μέχρι τέλους ἠγάπα πάντοτε τὴν
 εὐθυμίαν, τὰ χαρίεντα πρόσωπα, τὰ ἀττικὰ σκώμματα καὶ τοὺς
 εἰρωνικοὺς λόγους.

Τοιοῦτος ἐν συνόψει ἦν ὁ βίος τοῦ μεγάλου ἀνδρός, ὃν ἡ ἐπι-
 στήμη δὲν ἀπεξένωσε τοῦ βίου, ἀλλὰ κατέστησεν αὐτὸν ἀληθῆ τοῦ
 λαοῦ διδάσκαλον. Οὗτος ἦτο ἀστὴρ τις λάμπων ἐπὶ τοῦ γερμανι-
 κοῦ οὐρανοῦ, πρὸς ὃν οὐ μόνον ἡμεῖς, ἀλλὰ καὶ οἱ μεταγενέστεροι
 μετὰ θαυμασμοῦ ἅμα καὶ σεβασμοῦ θέλουσιν ἀτενίζει.

Ε. ΓΑΛΑΝΗΣ.

ΠΩΣ ΔΕΙ ΣΠΟΥΔΑΖΕΙΝ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΝ

(Συνέχεια ἴδε προηγ. φυλλ.)

Κατὰ τὸ πλεῖστον χρονικὸν διάστημα τοῦ μεσαίωνα ἐπὶ ὀκτώ